

Cultuurhistorische Verkenning “VVZ Oostzijderveld en omgeving”

Versie: 1.0

Erfgoed Zaanstad
Maart 2017

Tekst: Cynthia van den Berg en Piet Kleij

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
1.1	Aanleiding.....	2
1.2	Begrenzing van het gebied	3
1.3	Leeswijzer	3
2	Ontstaansgeschiedenis van het gebied	4
2.1	Ontwikkeling van het gebied tot 1900	4
2.2	Ontwikkelingen eerste helft 20 ^{ste} eeuw	9
2.3	Ontwikkelingen wederopbouw	10
2.4	Geschiedenis van ontwikkellocatie 'VVZ Oostzijderveld'	14
3	Waardering.....	17
4	Aanbevelingen.....	17
5	Beleidskader.....	18
6	Bronnen.....	19

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De druk op de Zaanse woningmarkt neemt toe. Tot 2040 moeten er 20.000 woningen worden gebouwd. Dit zal gerealiseerd worden door middel van binnenstedelijke verdichting. Hoe deze opgave vorm gegeven gaat worden is beschreven in MAAK.Zaanstad. Het is een plan met de focus op de ruimtelijke en economische ontwikkeling en heeft als doel om te zorgen dat Zaanstad in 2040 een stad is waar mensen willen wonen, werken en leren, waar mensen voor elkaar willen zorgen en met elkaar plezier hebben. In MAAK.Zaanstad zijn locaties binnen Zaanstad aangewezen die getransformeerd zullen worden tot woon-werkgebieden om zo de opgave van binnenstedelijke verdichting te realiseren. Het gebied 'VVZ Oostzijderveld' is benoemd als zo'n locatie als onderdeel van het gebied Zaanstad Midden van Maak.Zaanstad. De locatie van ca 4,8 ha. zal transformeren naar een woon-werkgebied en heeft als projectnaam "Oostzijderpark".

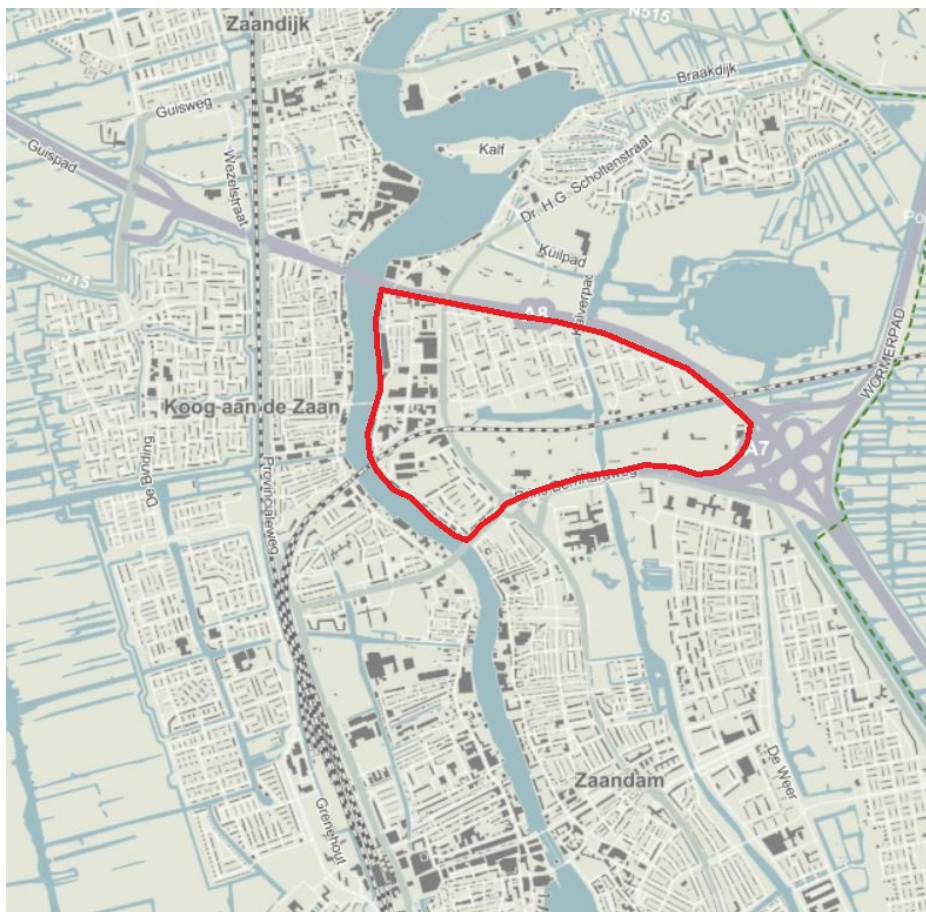

Ontwikkellocatie 'Oostzijderpark'

Het behoud van de Zaanse identiteit is één van de uitgangspunten van MAAK.Zaanstad. De Zaanse identiteit wordt onder andere gevormd door de geschiedenis van de gemeente en de cultuurhistorische waarden van het gebied. In de erfgoedvisie van de gemeente Zaanstad is opgenomen dat bij gebiedsontwikkelingen cultuurhistorische verkenningen worden gemaakt met als doel om te inspireren, om handvatten mee te geven aan de voorkant van het proces van ontwikkelingen en als onderlegger te dienen voor bestemmingsplannen om zo de cultuurhistorische waarden in het gebied te borgen. Vanuit het programma Erfgoed is daarom deze cultuurhistorische verkenning over de locatie 'VVZ Oostzijderveld en omgeving' gemaakt.

1.2 Begrenzing van het gebied

De ontwikkellocatie 'VVZ Oostzijderveld' is gelegen aan de Oostzijde van de Zaan in Zaandam in de wijk Kogerveld. Deze wijk wordt begrensd door de Coentunnelweg (A8), de Prins Bernhardweg (een aftakking van de Coentunnelweg) en de Zaan. In de jaren '60 van de 20ste eeuw is deze wijkbegrenzing ontstaan door de aanleg van de bovengenoemde wegen. Dit gebied wat nu de wijk Kogerveld is heeft zich vanaf de Zaan en de dijk erlangs (de huidige Oostzijde) door de eeuwen heen landinwaarts ontwikkeld. De geschiedenis van de locatie 'VVZ Oostzijderveld' is dan ook niet los te zien van de het gebied direct langs de oostzijde van de Zaan. Daarom zullen de geschiedenis en de cultuurhistorische waarden van de hele wijk Kogerveld globaal omschreven worden in deze cultuurhistorische verkenning. De aanbevelingen zullen specifiek gericht zijn op de ontwikkellocatie zelf. Bij overige ontwikkelingen in de wijk Kogerveld moeten separate cultuurhistorische verkenningen worden opgesteld, waarin nader wordt ingegaan op specifieke cultuurhistorische waarden en aanbevelingen horend bij die ontwikkellocaties.

Begrenzing gebied cultuurhistorische verkenning 'VVZ Oostzijderveld en omgeving'

1.3 Leeswijzer

Als eerste worden de ontstaansgeschiedenis en de ontwikkelingen van het gebied door de eeuwen heen beschreven. Vervolgens worden de cultuurhistorische waarden in het gebied benoemd om als laatste aanbevelingen te doen hoe om te gaan met deze cultuurhistorische waarden.

2 Ontstaansgeschiedenis van het gebied

2.1 Ontwikkeling van het gebied tot 1900

Vanaf omstreeks 3000 v. Chr. bestond het gebied uit hoogveenmoeras. Dit was een vrij kaal en drassig landschap met daarin de veenrivier de Zaan. Tot aan de ontginning in de Middeleeuwen (rond het jaar 1050) was het gebied onbewoond en werd hoogstens bezocht door jagers, vissers en met vee rondtrekkende boeren. In de 11e eeuw trokken boeren het gebied in om het definitief te ontginnen en als akker en weiland te gebruiken. Zij deden dit door sloten in het veen te graven zodat het water uit het veen weg kon stromen en de drassige veenbodem droger en begaanbaar werd. De sloten stonden haaks op de Zaan (oost- west) en de Wormer (noord-zuid) en lagen evenwijdig aan elkaar.

Door de ontwatering daalde het land, het werd drassig en stak niet langer meer boven de Zaan en de Wormer uit. Vanwege de nattigheid was de verbouw van graan niet meer mogelijk. De boeren gingen zich toeleggen op veeteelt en zetten alle akkers om in grasland. Het Zaanse weidegebied werd geboren! Om het veengebied te beschermen tegen overstromingen werden dammen en dijken aangelegd. In de dertiende eeuw werd de Zaan afgedamd op twee locaties (Zaandam en Knollendam) om afslag en verzilting van het land tegen te gaan. Tegelijkertijd werd bij het Kalf ook een dam aangelegd. In dezelfde periode werden de eerste dijken langs de Zaan aangelegd. De dijk langs de oostoever van de Zaan werd vermoedelijk iets later aangelegd, rond de veertiende eeuw. Vanaf de dertiende en veertiende eeuw werd vooral bij de dammen in de Zaan gewoond. In de vijftiende eeuw vond her en der bewoning plaats langs de Zaanoevers. Aan het eind van de zestiende eeuw waren vrijwel de gehele Zaanoevers bewoond. Wanneer het gedeelte van de dijk aan Oostoever in de wijk Kogerveld voor het eerst werd bewoond is niet geheel duidelijk. Bronnen hiervoor ontbreken. Het vermoeden bestaat dat dit gedeelte van de dijk in de veertiende en vijftiende eeuw voor het eerst bewoond werd. Deze vestiging vond buitendijks plaats, direct langs de Zaan. Aan de landzijde van de dijk lag een sloot, de wegsloot. Het aangrenzend agrarisch gebied was toen nog onbebouwd.

In de eeuwen daarna veranderde er weinig aan het landschap. Het gebied bestond uit een dijk langs de Zaan met daarlangs de wegsloot en een vlak weidelandschap dat doorsneden werd door dwars op de dijk gegraven sloten. Evenwijdig aan de dijk en de wegsloot liepen de wateren De Knie en De Gouw. De Gouw begrenst de ontwikkellocatie in het oosten. De Knie liep dwars door het gebied. Het hoofdmiddel van bestaan was de veeteelt en visserij. De weinige veranderingen in het gebied waren niet opvallend. Er werden alleen wat sloten bijgegraven voor verbetering van de waterafvoer.

In de tweede helft van de zestiende eeuw verschenen de eerste industriemolens in de Zaanstreek. Zo ook in dit voorliggende gebied. De eerste molens werden hier nabij de Zaan gebouwd en waren een zaagmolen en een korenmolen. Vanaf omstreeks 1600 ontwikkelde de Zaanstreek zich tot het eerste grootschalige industriegebied. In de zeventiende eeuw beleefde de Zaanse industrie de eerste bloeiperiode. De Zaanse industrie was voornamelijk een veredelingsindustrie. Producten die werden verhandeld op de Amsterdamse stapelmarkt werden in de Zaanstreek bewerkt. Meelmalerijen, oliemolens en houtzagerijen verhoogden de handelswaarde van de goederen. Daarnaast waren de scheepsbouw en de houtindustrie sterk vertegenwoordigd. Langs de Zaan en in het veld verrezen steeds meer molens en bijbehorende bedrijven en pakhuizen. Aan het eind van de zeventiende eeuw stonden er in de Zaanstreek bijna 700 molens. In de wijk Kogerveld moeten circa 40 molens hebben gestaan. De molens in het veld waren via verharde paden langs de kavelsloten bereikbaar en waren voornamelijk oliemolens en pelmolens, maar ook wat zaagmolens en verfmolens. De aanwezigheid van de vele oliemolens heeft vermoedelijk te maken met de ligging van het gebied dicht bij de Wijde Wormer en Enge Wormer. In deze droogmakerijen werd in de jaren na de drooglegging veel koolzaad verbouwd om de grond droog te maken en geschikt voor weiland. De koolzaden werden op de molens uitgeperst voor de olie die erin zat. Door de economische voorspoed nam de bebouwing langs de dijk toe. Langs de Zaan stonden molens, woningen en pakhuizen. De landzijde van de dijk was minder dicht bebouwd.

Detail van de kaart van Oostzaandam gegraveerd door L. Schenk Janszoon, ter hoogte van de wijk Kogerveld 1794 (GAZ 53.00434)

Detail van de kaart ter hoogte van de wijk Kogerveld, Zaanstad omstreeks 1812 (GIZ)

Op de kaart van 1794 is duidelijk te zien dat het landschap vanaf de zeventiende eeuw tot begin achttiende eeuw weinig veranderde. Vanaf de het Kalf tot aan de dam in Zaandam was aaneengesloten bebouwing langs de dijk ontstaan. De bebouwing was aan de Zaanzijde van de dijk dichter dan aan de landzijde. Langs de Zaan stonden enkele molens en in het veld velen. Aan de binnenzijde van de dijk lag nog steeds de wegsloot, met daaroverheen een groot aantal vrij hoge bruggetjes. Deze gaven toegang tot de haaks op de dijk aangelegde paden, die onderling vaak ook door sloten van elkaar gescheiden waren. De paden hier waren nauwelijks tot niet bebouwd, in tegenstelling tot andere delen in de Zaanstreek. De vele molens stonden grotendeels in het veld, een aantal ervan was vrijwel alleen over het water te bereiken.

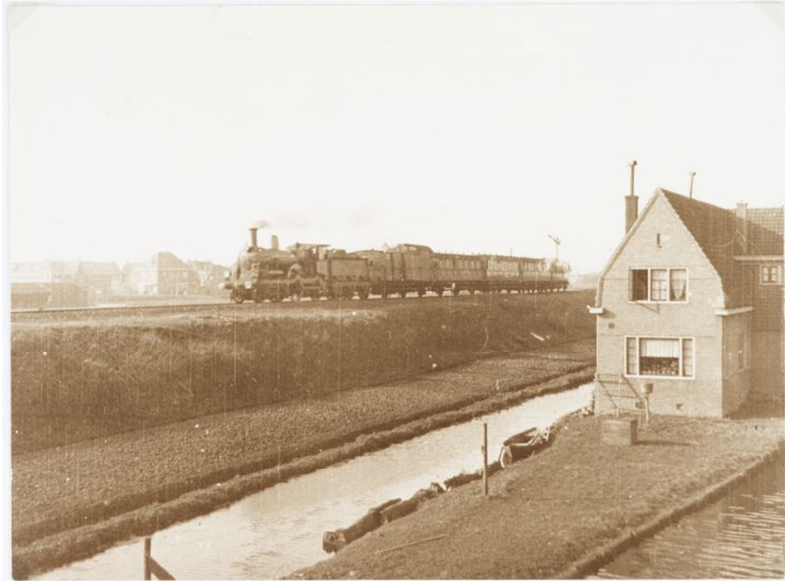

Molens in het Oostzijderveld, ongedateerd (GAZ 21.07344)

Pas aan het einde van de negentiende eeuw veranderde het landschap door de industrialisatie. Vanaf 1860 begon het Rijk met de aanleg van spoorwegen. Er werden in deze tijd tien spoorlijnen aangelegd (lijnen A tot en met K). Tussen 1884 en 1885 werd de spoorlijn tussen Zaandam en Enkhuizen in gebruik genomen. Dit was een aftakking van de in 1860 aangelegde staatslijn K van Amsterdam naar Den Helder. De Hollandse IJzeren Spoorweg-Maatschappij (HIJSM of HSM) exploiteerde de lijn. De trein had een verbinding met de veerdienst over de voormalige Zuiderzee naar Stavoren. Deze verbinding was aan het eind van de negentiende en begin van de twintigste eeuw een groot succes mede vanwege de verbinding met Stavoren.

Spoorlijn Zaandam – Enkhuizen dwars door de huidige wijk Kogerveld, 1895 (Topotijdreis.nl)

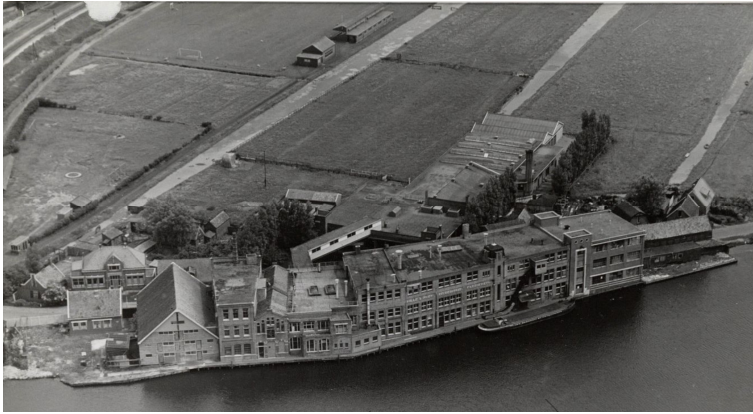
Hoornse lijn (spoorweg Zaandam- Enkhuizen), 1925 (GAZ 22.16739)

Kinderen op het ijs met een voetgangsklapbrug en links het spoor van de Hoornse lijn, 1929 (GAZ 91.002580)

In verband met de industrialisatie werden aan het eind van de negentiende eeuw veel molens gesloopt. Sommige molens aan het water gingen cacao-afval malen voor cacao-afval, maar het overgrote deel van de molens verdween uit het Zaanse landschap. Langs de Zaan maakten de molens plaats voor fabrieken. Hierdoor ontstond een schaalvergroting langs het water. Deze ontwikkeling zette zich voort aan het begin van de twintigste eeuw. Aan de landzijde werden woningen gebouwd voor de werknemers in de fabrieken. Zo ontstond het beeld langs de Oostzijde van grootschalige aaneengeschakelde (fabrieks)bebouwing langs de Zaan en kleinschalige woonbebouwing aan de landzijde. Nog steeds zijn in de wijk Kogerveld langs de Zaan veel (oude) fabrieken te vinden.

Hille's Koek- en Beschuit fabrieken met daarachter het Oostzijderveld, links de spoorlijn naar Enkhuizen, 1935 (GAZ 22.22550)

Zeepfabriek van HILKO met het pakhuis France aan de Oostzijde, 1935 (GAZ 22.22519)

Oostzijde zeepfabriek Hilko verpakingsindustrie bv. Hellema, ongedateerd (GAZ 22.13695)

De woonomstandigheden waren voor de arbeiders in de Zaanstreek slecht in deze periode. Door de industrialisatie en de landbouwcrisis trokken arbeiders mede naar de Zaanstreek en daardoor ontstond woningnood. Er bestonden geen bouwregels en de woningen waren klein, zonder goede

voorzieningen en van slechte kwaliteit. Molenschuren werden omgebouwd tot woonhuizen voor vier a vijf gezinnen en de paden en dijken werden volgebouwd. De meeste mensen woonden onder erbarmelijke omstandigheden. Al snel kwam men tot besef dat de slechte woonomstandigheden leidden tot ziekten en sterfte. Dit zorgde voor veranderingen in de woningbouw in de twintigste eeuw.

Oostzijde ter hoogte van nummer 374, 1916 (GAZ 41.07668)

2.2 Ontwikkelingen eerste helft 20ste eeuw

Als reactie op de wantoestanden in de woningbouw werd in 1901 de Woningwet ingevoerd en vanaf die tijd moesten woningen voldoen aan een aantal eisen. Houten huizen werden verboden, huizen moesten allemaal op het riool worden aangesloten, voorzien worden van stromend water en mochten geen bedstede of alkoof meer hebben. De huizen moesten voorzien zijn van een slaapkamer. Verder werden voorschriften gesteld aan bijvoorbeeld oppervlakte en licht- en luchttoetreding. Ook moesten gemeenten met meer dan 10.000 inwoners uitbreidingsplannen maken, zo ook voor Zaandam. Hierdoor veranderde de opzet van de dorpen. Waar de dorpen eerst uitbreidden door de dijken vol te bouwen en daarna de paden werden nu de ruimten tussen de paden bebouwd. Soms heel simpel door tussen de paden, evenwijdig eraan, nieuwe straten te maken. Later werd de structuur van paden en dijken doorbroken en kwam een structuur van straten met dwarsstraten. Ook voor het hier besproken gebied kwamen uitbreidingsplannen. Deze zijn te zien op de kadasterkaarten van het gebied uit 1909. Op een aantal plekken werd de oude verkaveling gevolgd, maar voor het grootste deel niet.

Kadasterkaarten Oostzijderveld, gebieden ten noorden en zuiden van de spoorlijn Amsterdam-Enkhuizen, 1909 (GAZ 50.0330/ 50.0325)

Zo staat sommige bebouwing uit het begin van de twintigste eeuw aan de landzijde van de Oostzijde iets schuin ten opzichte van de Oostzijde geplaatst, waardoor een zaagtandvormige rooilijn ontstond. Deze plaatsing kwam voort uit de oude verkaveling op deze plaats, waarbij de ontginningsloten iets schuin op de Zaan waren gegraven. Ook staat sommige bebouwing in de buurten nabij de Oostzijde in de verkavelingsrichting van de oude paden en sloten.

In de nieuw geplande buurt opende in 1935 de deuren van het Openbaar Slachthuis. Het rijk had thuis slachten door slaggers verboden in stedelijke gebieden in verband met overlast ervan. Het slachten in combinatie met het keuren van het vlees werd een overheidstaak en daarom werden openbare slachthuizen gebouwd. Ten behoeve van de fabrieken en het slachthuis werden aan de landzijde van de Zaan ook in deze periode woonhuizen gebouwd. Nu seriematiger van opzet.

2.3 Ontwikkelingen wederopbouw

Pas in de 20e eeuw vonden er grote veranderingen plaats. Na de oorlog heerste er wederom woningnood. Ook nu werden uitbreidingsplannen gemaakt, zo ook voor Zaandam-Oost. De buurten nabij de Zaan breidden als eerste uit. De Slachthuisbuurt breidde verder uit met woningbouw, bedrijfsgebouwen, scholen en een speeltuin. De Centrale Werkplaats De Boerejonker opende in 1958 haar deuren. De naam voor het centrum was ontleend aan die van de in 1815 verbrande pelmolen die daar stond. Nieuwe wegen werden aangelegd in verband met het toenemende autoverkeer. Parallel aan de Oostzijde werd de Heijermansstraat aangelegd met een aftakking naar de Westzijde. Langs deze wegen werd na-oorlogse strokenbouw gesitueerd.

Topotijdreis.nl 1962

Op een kaart uit 1963 is de planning van het rijkswegennet te zien en de aansluiting ervan op de Prins Bernhardweg. Tevens is te zien welke gedeelten van Zaandam bestemd waren voor bebouwing volgens de vastgestelde uitbreidingsplannen en dat het gebied van VVZ Oostzijderveld bedoeld was als ontspanningsterrein. Ten noorden van het ontspanningsterrein was de wederopbouwwijk Kogerveld gepland.

Structuurplan Zaandam Gemeentewerken, 1963 (Gemeentearchief Zaanstad)

De wijk kreeg een driehoekige vorm door de begrenzing door de Rijksweg A8 (Coentunnelweg) en de spoorlijn richting Enkhuizen. Architect D. Zuiderhoek uit Amersfoort maakte het ontwerp voor de wijk en maakte hiervoor gebruik van prognoses van het Sociografisch Bureau. Er moesten 1460 woningen komen in de vorm van eengezinswoningen en diverse etagewoningen (vier en acht lagen hoog), maar ook twee lagere scholen, een kleuterschool, een consultatiebureau, garages en een winkelcentrum. Dit alles werd stedenbouwkundig vormgegeven in voor de wederopbouw zeer kenmerkende stempelpatronen bestaande uit in elkaar grijpende haken en strokenbouw met daartussen veel groen volgens het toen gangbare principe 'licht, lucht en ruimte'. Het historische slagenlandschap werd bij het ontwerp niet meegenomen. Ook dit is kenmerkend voor stedenbouw in de wederopbouwperiode. Opvallend hierbij is dat de Noordervaldeursloot deels behouden bleef en vijver werd. De Gouw werd in eerste instantie ook gedempt, maar later om zowel praktische als esthetische redenen weer open gegraven, waardoor deze uit de middeleeuwen daterende waterlopen behouden zijn gebleven in de wijk. De straatnamen in Kogerveld zijn veldbloemen die in het weidegebied voorkomen.

Kaart bij plan bouwrijp maken Oostzijderveld, 1956 -1963 (gemeentearchief)

Opspuiting Kogerveld, 1959 (GAZ 21.21477)

Nieuwbouwwijk Kogerveld, 1962 (GAZ 22.20556)

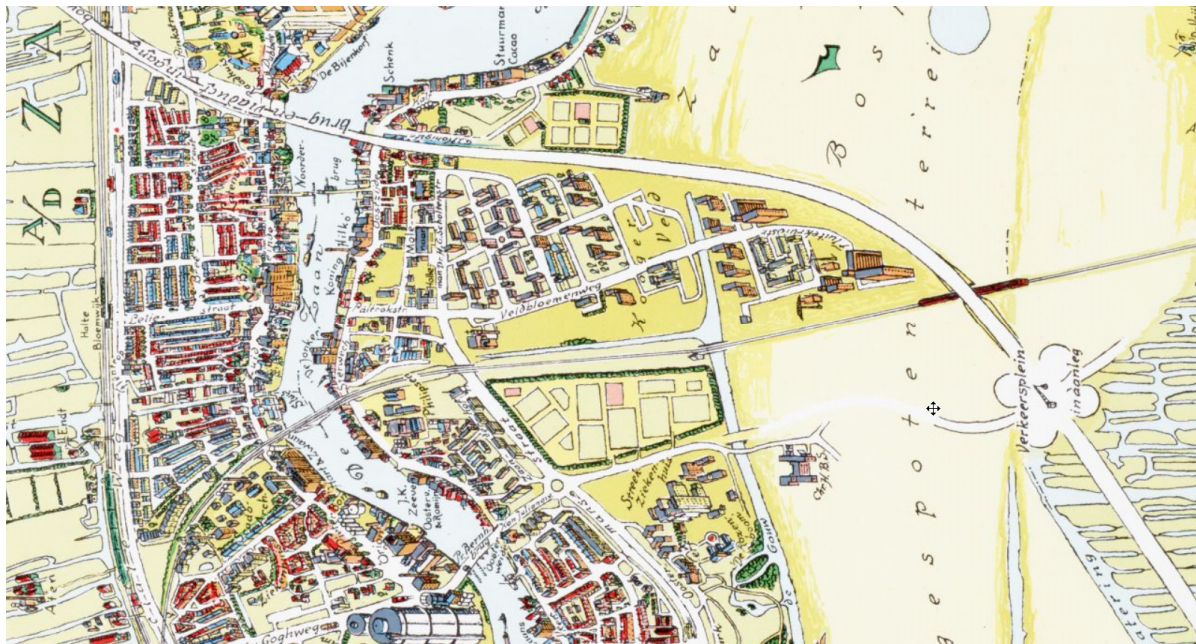
St Josefkerk 1960 (GAZ 41.03956)

Kogerveld, 1963 (GAZ 22.01798)

Station Kogerveld 1991 (GAZ 22.21361)

Kaart Zaanstad 100 jr bestaan Honig cartograaf F. W. Michels, 1967 (GAZ 53.00393)

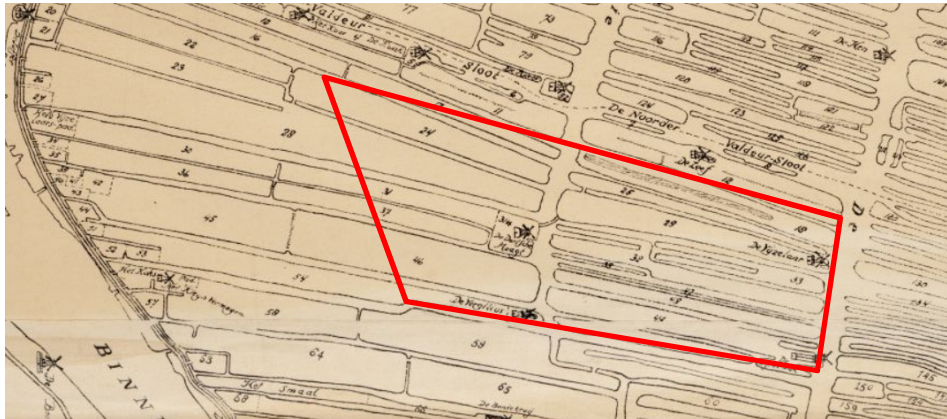
In de late 20ste en begin 21ste eeuw zijn er bedrijfsgebouwen en nieuwbouw toegevoegd in de Boerejonkerbuurt.

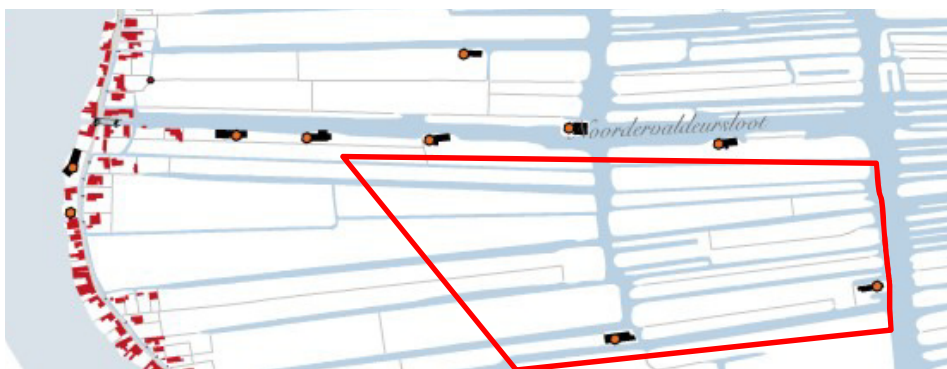
Bouwjaren. In het geel (licht en donker) de wederopbouwpanen, in het blauw de gebouwen van 1970 tot nu (Geo Informatiekaart Zaanstad)

2.4 Geschiedenis van ontwikkellocatie ‘VVZ Oostzijderveld’

In de vorige hoofdstukken is de historische ontwikkeling van de hele wijk Kogerveld omschreven, beschreven. Nu gaan we specifiek in op het te ontwikkelen gebied. Duidelijk is dat het gebied vanaf de middeleeuwen tot circa 1960 op grote lijnen vrijwel onveranderd is gebleven. Het gebied heeft dus zeer lang haar middeleeuwse verkavelingspatroon gehouden. Opvallend hierbij is de dwarsloot De Knie op de Noordervaldeursloot die dwars door het te ontwikkelen gebied liep.

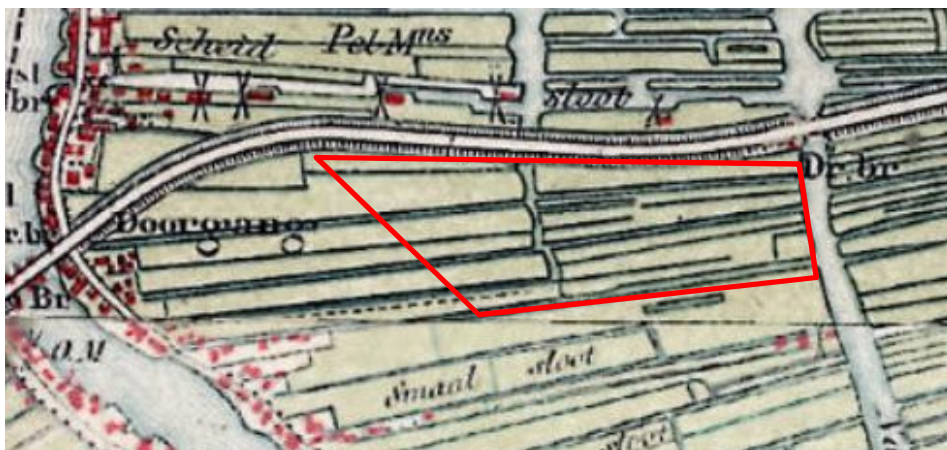

Detail van de kaart van Oostzaandam gegraveerd door L. Schenk Janszoon, 1794 (GAZ 53.00434) Ontwikkellocatie rood omrand.

Gebied Kogerveld, Zaanstad omstreeks 1812 (GIZ) Ontwikkellocatie rood omrand.

Rond 1884 werd de Hoornse spoorlijn van Zaandam naar Enkhuizen aangelegd. Deze spoorlijn is nog steeds aanwezig en vormt de noordelijke begrenzing van de ontwikkellocatie.

De molens hebben vanaf eind zestiende eeuw tot eind negentiende eeuw een belangrijke rol ingenomen in het gebied. In gebied van de ontwikkellocatie hebben in de loop van deze tijd circa zes molens gestaan. Zij zijn allemaal verdwenen.

1. De Vergilius

(ter hoogte van het gebouw van de brandweer)
bijgenaamd De Suk, Het Serpent of De Bloeddief

Stellingmolen

Oliemolen en pelmolen, vanaf 1766 alleen ingericht als oliemolen.

Bouwjaar 1648 door Jan en Frans Dirckse Snip.

In 1888 gesloopt

Na 1850 was de molen zo ingericht dat de molen niet twee koeken, maar vier koeken per keer kon maken (Binkhorststelsel). Hier dankte de molen ook zijn bijnamen aan. De werkdruk in de molen was zo hoog dat de olieslaggers de productie niet konden bijhouden.

De Vergilius, aquarel van Gerrit Mol (molendatabase.org)

2. De Dordtsche Maagd

Stellingmolen

Pelmolen

Bouwjaar 1759/ 1760

In 1817 afgebroken

3. De Houtlust

Zaagmolen

Gebouwd in 1870 (of eerder)

In 1875 verbrand

4. De Diemermeer

Stellingmolen

Pelmolen

Bouwjaar 1746 (tijdens de opleving van de Zaanse pellerij)

Waarschijnlijk eerder als poldermolen gebouwd in de Diemermeer

De molen stond aan het water Het Spouw.

In 1790 gesloopt

5. De Stijfselbak

Stellingmolen

Volmolen, pelmolen, verfmolen

Gebouwd voor 1675

In 1869 verbrand

In 1963 is het gebied bestemd als sportterrein. De molens zijn inmiddels al decennia lang verdwenen en de oorspronkelijke verkaveling van het gebied ook. In 1962 was de Heijermanstraat parallel aan de Oostzijde aangelegd en daarmee had de locatie haar oostelijke begrenzing gekregen. In het westen bleef De Gouw als scheiding fungeren. De Prins Bernhardweg werd aan het eind van de jaren zestig aangelegd en daarmee ontstond de zuidelijke begrenzing van het te ontwikkelen gebied.

De ontwikkellocatie, 1962 (Topotijdreis.nl) De ontwikkellocatie rood omcirkeld.

De ontwikkellocatie, 1970 (Topotijdreis.nl) De ontwikkellocatie rood omcirkeld.

Het sportpark is vanaf de jaren zestig tot nu vrijwel onveranderd gebleven.

3 Waardering

De waardering van het gebied is in drie onderdelen verdeeld: de archeologische waarden, de historisch-geografische/ landschappelijke waarden en de cultuurhistorische waarden.

Archeologische waarden

Volgens de provinciale en gemeentelijke Cultuurhistorische Waardenkaart heeft de te ontwikkelen locatie geen archeologisch waarde. De vijf plaatsen waar molens hebben gestaan, zouden archeologisch interessant kunnen zijn. De verwachting is echter dat door het bouwrijp maken van het plangebied in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw en de aanleg van de sportvelden, de molenresten zodanig beschadigd zijn dat ze weinig archeologische informatie opleveren.

Toch is niet uitgesloten dat tijdens toekomstige graaf- en bouwwerkzaamheden archeologische vondsten bij deze molenplaatsen tevoorschijn komen. Ook kunnen in de oude sloten nog vondsten worden gedaan. Om deze reden zal in de omgevingsvergunning voor graaf- en bouwwerkzaamheden in dit gebied moeten worden opgenomen dat wanneer vondsten gedaan worden die van archeologisch belang kunnen zijn, deze aan de gemeentelijk archeoloog worden gemeld (p.kleij@zaanstad.nl)

Historisch geografische/ landschappelijke waarden

De Gouw is één van de twee overgebleven, in een noord-zuid richting lopende, doorgaande vaar-/ ontginningsloten op de oostelijke Zaanoever. De Gouw heeft daarom hoge waarde.

De Hoornse spoorlijn is aan het eind van de 19e eeuw op een dijk aangelegd. De spoorlijn vertelt het verhaal van de aanleg van de Nederlandse spoorwegen en heeft als zodanig hoge waarde.

Het gebied is al decennia lang een groene lob in het stedelijke landschap van het oostelijke gedeelte van Zaandam. Deze groene lob verbindt het groene achterland bijna helemaal met de Zaan.

Cultuurhistorische waarden

De bebouwing is vanaf de Zaan land inwaarts in grote lijnen chronologisch opgebouwd. Met andere woorden, de bebouwing wordt vanaf de Zaan het land in steeds moderner en stedenbouwkundig steeds ruimer van opzet met de daarbij passende strokenbouw met veel groen. De architectuur van de bebouwing sluit daarbij aan en wordt landinwaarts steeds moderner.

4 Aanbevelingen

Aanbevelingen m.b.t. archeologische waarden

Mochten resten van molens of andere zaken gevonden die van archeologisch belang kunnen zijn, dan de gemeentelijke archeoloog hiervan in kennis stellen (p.kleij@zaanstad.nl).

Aanbevelingen m.b.t. historisch geografische/ landschappelijke waarden

Het groene karakter van dit gebied behouden waardoor het gebied een groene lob blijft in het verstedelijkte landschap die bijna helemaal tot de Zaan rijkt.

De dijk met daarop de spoorlijn duidelijk herkenbaar houden in het landschap.

Mocht er sprake zijn van toevoeging van water aan het gebied dan de historische dwarsloot op de Noordervaldeursloot, De Knie, weer terugbrengen.

Aanbevelingen m.b.t. cultuurhistorische waarden

Aansluiten op de ontwikkeling dat stedenbouwkundig de opzet van de bebouwing land inwaarts steeds ruimer van gezet is met aanwezigheid van veel groen. Ook wat architectuur betreft kan aansluiting gezocht worden bij het landinwaarts steeds moderner worden van de bebouwing.

Het verhaal van de verdwenen molens mogelijk gebruiken in bestrating, straatnamen of iets dergelijks.

In het geval van overige ontwikkelingen binnen de wijk Kogerveld (Slachthuisbuurt, Boerenjonkerbuurt e.a.) dan een separate cultuurhistorische verkenning laten opstellen.

5 Beleidskader

In artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) uit 2010, waarin de Wro nader is uitgewerkt, is opgenomen dat per 1 januari 2012 bij het maken van bestemmingsplannen een beschrijving moet worden opgenomen van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden. Bij nieuwe ontwikkelingen in een gebied, dienen de gevolgen voor de cultuurhistorische waarden op voorhand in kaart te worden gebracht. Zodoende is het sinds 1 januari 2012 geregeld in de omgevingswet dat cultuurhistorische waarden verankerd zijn in het proces van ruimtelijke ordening en moet bij het opstellen of wijzigen van een bestemmingsplan daarmee rekening worden gehouden.

De gemeente Zaanstad heeft deze regelgeving in de Erfgoedvisie 2011-2018 verankerd. Deze erfgoedvisie is in oktober 2011 door de gemeenteraad vastgesteld en hierin is geregeld dat voor bijzondere welstandsgebieden, gebieden waar ruimtelijke ontwikkelingen plaats zullen vinden of een nieuw bestemmingsplan wordt opgesteld een cultuurhistorische verkenning verplicht is. Het is namelijk essentieel voor het planproces dat in een vroeg stadium de cultuurhistorische waarden van het gebied onderzocht worden. De uitkomsten van een dergelijke verkenning kunnen als basis dienen voor verdere ontwikkelingen binnen het gebied en zijn waardevol gebleken als inspiratiebron voor onder andere het stedenbouwkundige programma van eisen of de spelregelkaart.

In 2009 heeft de gemeente Zaanstad de Archeologienota Zaanstad 2009 aangenomen. Hierin staat onder andere dat bij ontwikkelingen waarbij de bodem wordt verstoord, rekening moet worden gehouden met de archeologische vindplaatsen. In gebieden die op de bestemmingsplankaart (de verbeelding) staan aangegeven als gebieden van archeologische waarde, kan archeologisch onderzoek verplicht worden gesteld. In gebieden die op de verbeelding niet als gebieden van archeologische waarde staan aangegeven, geldt een meldingsplicht voor archeologische vondsten. Dit laatste is mede gebaseerd op artikel 5.10 van de Erfgoedwet 2016.

6 Bronnen

Archiefstukken

Gemeentearchief Zaanstad.
Structuurplan gemeente Zaanstad

Literatuur

Encyclopedie van de Zaanstreek, deel 1 en 2/ J.P. Woudt (1991)
Cultuurhistorische waardenkaart Zaanstad (2006)
Bestemmingsplan 'van kamer tot Sluis'
Bestemmingsplan 'Zaandam Noord'
Archeologienota Zaanstad 2009

Websites

Beeldbank Zaanstad
zaans-industrieel-erfgoed.nl
Reliwiki.nl
historischeverenigingkoogzaandijk.nl
molendatabase.org
Zaanwiki.nl
stationsweb.nl
railtrash.net/spoorwegstations_1955_1980
wikipedia.org

Overige bronnen

Geo Informatie Zaanstad
Monumentendatabase